

zemí v oblasti evropské bezpečnosti existovaly i v minulosti [například ve formě plánů PLR (Rapackého plán), NDR a pod.] a nevedly, jak známo, k oslabování jednoty socialistických zemí. ČSSR také nikdy neváhala takové iniciativy podporovat.

NOVÉ ROZPORY NA OBZORU?

Nová čs. vnitropolitická realita se nesporně dotkne i sféry našich vzájemných ekonomických i kulturních, a tím zpětně i politických vztahů se socialistickými zeměmi. Jestliže připustíme, a to dnes chápou již všichni, že ekonomická reforma vytváří objektivní základnu pro vznik určitých konfliktních situací v těchto vztazích, tím spíše to platí o současném a budoucím politickém vývoji v naší zemi. Avšak tento vývoj, stejně jako ekonomická reforma, je kategorickým požadavkem dalšího socialistického rozvoje Československa. Je tedy nutno přistupovat jako k objektivní realitě ke skutečnosti, že při konkrétním naplňování socialistického internacionalismu mohou vznikat konflikty a třecí plochy. Tak například zesílení tržních rysů v našem hospodářství může vyvolat jisté přesuny v poročích ekonomických vztahů. V této souvislosti se na Západě objevují spekulace a u nás varování, že se tento vývoj může dostat do rozporu se základní zahraniční politickou orientací Československa. Předpokládáme-li však, že tyto konflikty vznikají na neantagonistické socialistické půdě, můžeme oprávněně tvrdit, že existují reálné možnosti jejich řešení. V praxi to ovšem znamená nedramatizovat tyto problémy, nepřevádět je svévolně do roviny nesmiřitelných ideologických rozporů, nýbrž hledat nové cesty jejich citlivého a vzájemně prospěšného řešení. . . .

Tyto úvahy snad alespoň dílčím způsobem ukazují na vztah našeho vnitřního demokratizačního procesu a zahraničně politických možností. Je zřejmé, že zahraničně politický dopad akčního programu strany, jako nejdůležitějšího dokumentu čs. politiky v současné době, nebude vyplývat pouze ze stručných formulací týkajících se bezprostředně zahraničně politických otázek, ale z jeho celkového pojetí včetně prostoru, jaký vytvoří pro všechny naše instituce, politické a zájmové organizace a který jim umožní navázat efektivní spojení se svými přirozenými partnery v zahraničí včetně západní Evropy. I v tomto směru nemůže být akční program koncem, nýbrž začátkem dalšího vývoje naší zahraniční politiky.

Chťe-li jsme nadhodit k diskusi otázky, jejichž aktuálnost je podle našeho soudu zřejmá. Snažili jsme se ukázat, že zahraniční politika musí sehrát v procesu demokratizace v naší společnosti aktivní úlohu. To ovšem jednoznačně vyžaduje, aby ti, kdož budou zahraniční politiku tvořit a realizovat, byli v širokém smyslu slova politiky, a nikoliv jen pouhými úředníky nebo kabinetními diplomaty.

(zkráceno)

Rudé právo, 22. března 1968

Doc. Zdeněk Mlynář

Co dál s naší demokracií?

Před dvanácti dny jsem napsal, že hlavní otázkou naší demokracie je, aby vedle tisku, rozhlasu a televize začaly demokraticky fungovat všechny složky a orgány politického systému. Aby odstoupili nebo byli odvoláni lidé, kteří nově fungování politického systému brzdí a nemají důvěru, že ho brzditi nebudou. Myslím, že pohyb v tomto směru v uplynulých dnech nejenom nastal, ale už také vyvrcholil rezignací presidenta republiky. Kdo neodešel dnes, odejde asi zítra, ve straně zřejmě po jedné pléna ústředního výboru. Teď hlavně záleží na tom, kdo přijde na jejich místa.

I „VŮLE LIDU“ SE DÁ ZNEUŽÍT

Nemyslím, že to, co se u nás dnes děje — desítky demisi a abdikací funkcionářů, rezoluce žádající adresně odpovědnost lidí za jejich práci — že to všechno je snad nezdravé, špatné, že to je naše malá česká „kulturní revoluce“. Je to proces zdravý a nutný, **bez tohoto tlaku** by asi náš politický systém nebyl s to provést svou hluboce demokratickou přeměnu. Jde však o to, co musí být smyslem tohoto tlaku: postavit do čela odpovědné a kvalifikované lidi, vytvořit nakonec fungující, právními normami regulovaný demokratický systém.

Divejme se dobře, zda nyní, kdy svoboda projevu už je, nezahrívá hvězda někmu, kdo dovede jen všeobecně po ní dnes volat. Neboť jeho hvězda zhasne v okamžiku, kdy bude položena otázka: Máš svobodu projevu — tak tedy svobodně navrhní, co vlastně dělat. Jak zlepšovat životní úroveň lidí, jak vyřešit reálné bytové krizi, jak provést denivelizaci a při tom zajistit průměrnému dělníkovi slušnou mzdu, jak demokraticky organizovat stát, jak uplatnit vědu ve výrobě?

Myslím, že dnes už jde hlavně o to, abychom tlakem zdola náhodou zase nepodpořili lidi, kteří by opět uměli především populárně řečnit, i když jinými, právě dnes vítanými slovy. Kdo umí křičet, že dům chátá, nemusí ještě být stavitelem, který ho dovede postavit. A my dnes musíme najít právě stavitele, nespěst si je s křiklouny. Pro věc naší demokracie by bylo znovu zhoubné, kdyby potřebné vysvětlění způsobilosti mělo mít zase jen jednu „kádrovou položku“, byť i pro změnu naruby: kdo byl v minulosti odněkud odstraněn nebo vyhozen, má být nyní dosazen. Neboť mezi tisíci těch, komu bylo ukřivděno a kdo musí být plně rehabilitováni i s možností znovu pracovat v politických funkcích, se mohou přimísit i stovky těch, koho každá demokracie od jakékoli vedoucí práce stejně vyhodit musí: pro neschopnost, tlachobovství nebo kariérismus. A nezhoubnější vůbec už by byl názor, že naopak každý, kdo v minulosti nebyl od své práce vyhozen nebo odstraněn, je jaksi už

předem podezřelý. Vždyť přece právě proto, že lidé dělali svou práci — a to i **politickou práci** — s vlastní hlavou, přes nehoráznosti tehdejší politiky, právě proto byl přece **také** možný dnešní vývoj, celý zvrat v politice vedení strany.

Abyste naše demokracie mohla zajistit „všední den“ demokratického vládnutí, musí tedy právě pro **tento úkol** už dnes vybírat lidi. A musí k tomu také přidat k atmosféře diskusí a kritiky pevný demokratický řád: uvnitř každé organizace, která začíná demokraticky žít, i uvnitř celého státu.

Je to velice důležité pro stabilizaci i pro pevnější záruky naší dnešní demokracie. Pro trvalou a věčnou kontrolu práce všech našich politických a správních aparátů i pro výběr jejich funkcionářů je nutno co nejrychleji vytvořit takovýto základ. Neboť nelze **dlouho** provádět tuto kontrolu bez volených orgánů, které mají novou, plnou politickou důvěru voličů, nelze **dlouho** stát **jenom** na metodách vlivu veřejné kritiky tiskem, rozhlasem a pod. Tyto prostředky budou mít i nadále svou kritickou funkci a nesmí se jim předepisovat, koho kritizovat směřá a koho ne. Ale základním vztahem odpovědnosti každého funkcionáře musí být odpovědnost orgánu, který ho volil nebo který ho věčně, podle dělby práce, kontroluje: vlády a jejich orgánů parlamentu, místní správy národním výboru. Jinak nutně začne časem narůstat negativní stránka přímého působení **jenom** masových prostředků: nejistota o formách a způsobech volání lidí k zodpovědnosti, podlézání populárním náladám a požadavkům i tehdy, nejsou-li rozumné a reálné, vliv demagogie i demagogů apod.

POLITICKÉ STRANY V NAŠÍ DEMOKRACII

Domnívám se, že náš politický vývoj v posledním týdnu jasně ukázal důležitý problém: mnoho našich občanů, které jsme si navykli titulovat slovem „bezpartijní“, nesouhlasí s takovým postavením a žádá možnost aktivně politicky pracovat nejenom v různých společenských organizacích, ale v **politické straně**. Tento požadavek je formulován v různých podobách, zejména v pojmu opoziční strany.

Mezi námi, komunisty, to vyvolává automaticky otázku: máme se tedy vrátit k poměrům před únorem 1948? Vidina stranických bojů o moc a její socialistický charakter hrozí při tom zastřít rozumnou politickou úvahu o této otázce.

Východiskem takové úvahy by měla být realita našeho politického systému, v němž přece existuje **Národní fronta** i s politickými stranami. To, co by před několika týdny mohlo znít směšně, zní dnes jako úvaha o reálné politické možnosti.

Co je naše Národní fronta a její politické strany? Je to politická platforma, která nedělí politické strany na vládní a opoziční v tom smyslu, že by proti **linii státní politiky** vytvářela opozici usilující o moc ve státě. Kla-

de naopak problém sporu o linii státu, tj. i problém případné opozice stanoviska jedné složky proti druhé na půdě společné dohody, společných zásad **socialistické koncepce**. Opozici proti tomuto pojetí Národní fronty jako celku jsme vyloučili už v roce 1945. Právě proto, že přesto takováto opozice začala do některých stran NF pronikat, prohlubovala se i celková krize mechanismu NF už před únorem 1948.

Jestliže si tedy od „předúnorových poměrů“ odmyslíme snahy prosadit pomocí některých stran NF politiku udržení kapitalismu proti socialistické revoluci, nemožno být tyto „předúnorové poměry“ strašákem, kterého se má bát socialistická společnost. Obnovení kapitalismu je jako platforma kterékoli strany u nás dnes nereálné: nemá sociální, třídní oporu a navíc je tu socialistická ústava, která bude vždy měřitkem toho, co je protiústavní a co ne. Protiústavní činnost nemůže ovšem vyvíjet nejenom politická strana, ale ani žádný spolek nebo občan. Nad tím musí a budou bdít orgány státu, které by podobnou činnost vždy musily zákonem postihnout.

Nová, živá činnost politických stran NF je proto podle mého názoru reálnou cestou, jíž lze v našem politickém systému vyřešit demokraticky otázku vztahu komunistů a nekomunistů v politice. Řeší zároveň i problém oponování politickým návrhům v procesu tvorby **státní** politické linie, tj. linie závazné pro všechny občany. Není skutečně zaměnitelná ostatními společenskými organizacemi, neboť jde o různé přístupy k celospolečenským, politickým otázkám, jež nesouvisejí přímo s rozdíly v dělbě práce (jako v odborech), s rozdíly generačními nebo zájmovými apod. Zájmové společenské organizace nemožno zaměnit politické strany ale ani naopak — **politické strany nemožno u nás vyřadit zájmové organizace z přímého vlivu na státní politiku**, na její tvorbu i vykonávání. Monopolizovat státní moc nemůže ani jedna strana, ani koalice stran, musí k ní mít přímý přístup všechny politické organizace lidu.

Pro politické vedení komunistů to znamená, že pro svůj program, pro své **návrhy** ve státní politice budou musít získávat nejenom podporu společenských organizací, ale i jiných stran. Jestliže se jim to v té či oné otázce naprovně nepodaří (setkají se s opozicí vůči svému stanovisku), budou to musít dělat podruhé a potřetí nebo si svůj návrh či názor, který by nezískal souhlasnou podporu, budou musít pozměnit, opravit, zlepšit.

Některým komunistům to možná dnes už zní podivně. Podivně však spíše je, že jsme tuto samozřejmost skutečně **politiky** (a ne administrativní společnosti) tak důkladně zapomínali. Neboť bez této zásady není pak možné, aby i **reálnou odpovědnost** za státní politiku a za její výsledky nesly spolu s námi všechny složky společnosti, celá socialistická společnost.

SOCIALISTICKÁ DEMOKRACIE NESMÍ BÝT JENOM FORMÁLNÍ DEMOKRACIÍ

Pojem formální demokracie jsme po dvacet let chápali spíše jako nadávku než jako potřebnou skutečnost. Proto nám také dnes právě potřeba formální demokracie — právní záruky a svobody pro všechny občany, právní rovnost všech občanů apod. — vystupuje tak výrazně do popředí. V dnešních diskusích jsou už i dotazy, proč vůbec užívat pojmu socialistická demokracie, když přece demokracie buď je, anebo není; je-li její bázi socialistická nebo buržoazní společnost, to prý už je jiná otázka, která s první nesouvisí.

Je tedy asi čas vyslovit otevřeně názor, že **tohle není pravda**. Demokracie „jako taková“, jako souhrn politických práv a svobod, jako princip podřízení menšiny většině ve státě apod., byla, je a vždy bude formou politického projevu různých, fakticky nerovných zájmů a potřeb lidí. I bez třídních antagonismů existuje taková **faktická nerovnost** lidí co do možnosti politiky se projevat a působit i při jinak formálně rovných právech a svobodách.

Neboť je tu přinejmenším dělba práce, která váže dělníka v továrně osm hodin denně ke stroji, družstevníka k práci na poli a spisovatele k peru nebo redaktora k mikrofonu. Při rovném právu všech vyjádřit své zájmy, potřeby a názory v politice bude vždy — i při nejdokonalejší politické demokracii — lépe informován, lépe a snadněji vyjádří své názory i zájmy ten, kdo je už svým zaměstnáním vázán ať už přímo k řídícím činnostem, k politické práci, nebo třeba k publicistice, novinářství apod., než ten, kdo po práci přijde domů a čte už hotové noviny, poslouchá rádio a sleduje televizní obrazovku. Je možno mít jakékoli vazby politické demokracie a tento rozdíl zůstane.

Socialistická demokracie si toho musí být vědoma, nezneužívá tohoto faktu k tomu, aby rozdíl mezi „řízenými“ a „řídícími“ narůstaly. Chce-li být socialistickou demokracií, musí naopak největší možnou měrou usilovat o to, aby se tyto nutné rozdíl **zmenšovaly** všude tam, kde jde o základní vedení společnosti politikou.

Je pravda, že pod heslem „přímé účasti lidu“ v řízení a správě státu se v posledních letech nejen potlačovaly formálně právní záruky politické demokracie, právo na menšinový názor apod., ale že se rozvíjel i nekvalifikovaný, hrubý byrokratismus místo odborné státní správy. To nás však neopravňuje k jinému možnému extrému: pod rouškou formální demokracie ztěžovat, aby v naší politice plně zazněl skutečný hlas pracujících lidí ze závodů i z vesnic tak silně, jak to odpovídá síle těchto vrstev pracujících v naší společnosti. Náš politický systém musí vytvářet k tomu vhodné, těmto lidem **reálně přístupné** prostředky, jimiž mohou vyjádřit svůj názor přímo: na závodech,

na pracovištích, na schůzích a aktivech jejich vlastních organizací. To všechno patřilo právě také k „předúnorovým poměrům“ a nelze na to dnes zapomenat.

Za základní otázku politického postupu naší strany považují v nejbližších týdnech právě to, jak budeme schopni prakticky zajistit tuto stránku socialistické demokracie.

Akcí program strany nemůže být jenom předložen státním a společenským institucím a Národní frontě, neměl by být zprostředkován pracujícím jenom tiskem, rozhlasem a televizí. Ihned po projednání ústředním výborem strany má nové vedení strany **přímo přijít** před velký aktiv komunistických funkcionářů ze závodů a ze všech pracovišť tak, jak to uměli komunisté před únorem 1948, na **přímých** velkých shromážděních dělníků a všech pracujících má vysvětlit **politický smysl** akčního programu a získat pro něj přímou podporu.

Ať demokratickými formami všechny složky tento program rozvíjejí a pozměňují, než s ním jako se svým programem předstoupí vláda, Národní shromáždění i Národní fronta. Ať však při tom komunisté přímo získávají dělníky a ostatní pracující k podpoře politického smyslu i rámce svého programu, ať mají lidé ze závodů i ostatních pracovišť možnost přímo říci straně své názory i návrhy. Tento hlas ze závodů, z aktivů i veřejných shromáždění by měl pak přímo zaznívat z rozhlasu i televize, neboť jsou to společenské prostředky nejenom vyjadřování, ale i **utváření** veřejného mínění celé naší společnosti.

Pro přímý výraz zájmů a potřeb dělníků i ostatních pracujících v politice má prvofadý význam i otázka **demokracie na pracovištích**. Vedle otázek dnes už obšáhle diskutovaných — svoboda projevu, práva občanů atd. — by měli právě komunisté vyvolávat konkrétní iniciativu k řešení těchto problémů. Jaká má být nejenom funkce odborů, ale i funkce a postavení demokratických orgánů správy a řízení socialistických podniků? Jaký bude vliv pracovního kolektivu, který nese důsledky špatného i dobrého řízení, na výběr ředitelů a vedení závodů? Co dobrého bylo na myšlence i praxi našich někdejších závodních rad, co z toho lze dnes přejímat a co ne? I k tomu dá akční program první náměty, které nemohou být dále rozpracovávány jen ve vládních a odborářských kancelářích, ale demokraticky, v široké diskusi na závodech i v tisku.

Stručně řečeno: musíme náš politický systém rozvíjet tak, aby politická demokracie byla formou rozvoje socialismu jako řádu, za který bojovala v čele celého národa **dělnická třída**, jejímž historickým životním zájmem je komunismus.

Rudé právo, roč. 48, č. 85, 26. března 1968